

Przedmiotowy system oceniania z biologii

Klasa I:

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
Dział I. BIOLOGIA – NAUKA O ŻYCIU			
<ul style="list-style-type: none"> rozróżnia elementy przyrody żywej i nieożywionej wymienia czynniki niezbędne do życia wskazuje źródła wiedzy biologicznej określa, jakiego sprzętu można użyć do danej -obserwacji przedstawia etapy obserwacji i doświadczenia odróżnia próbę kontrolną od badawczej dokumentuje wyniki doświadczenia i obserwacji rozróżnia części mikroskopu poprawnie posługuje się mikroskopem optycznym 	<ul style="list-style-type: none"> określa cechy organizmów wyjaśnia czego dotyczą wybrane działy biologii planuje prostą obserwację i doświadczenie formułuje problem badawczy i hipotezę wnioskuję na podstawie doświadczenia i obserwacji wyjaśnia, jak się oblicza powiększenie mikroskopu wykonuje preparat mikroskopowy (świeży) graficznie dokumentuje obserwacje 	<ul style="list-style-type: none"> określa przedmiot badań biologii jako nauki i jej dziedziny porównuje różnorodne organizmy wymienia przykłady zastosowania wiedzy biologicznej w życiu wykazuje wartość doświadczeń i obserwacji jako bezpośrednich sposobów zdobywania wiedzy określa funkcje poszczególnych elementów mikroskopu optycznego samodzielnie przeprowadza obserwacje mikroskopowe 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia potrzebę zdobywania wiedzy biologicznej wykazuje konieczność przeprowadzania próby kontrolnej porównuje mikroskop optyczny z mikroskopem elektronowym oblicza rzeczywistą wielkość obiektu w jednostkach miary przeprowadza samodzielnie zaplanowane doświadczenie i obserwację
Dział II. JEDNOŚĆ ORGANIZMÓW			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> wymienia komórki jako elementy budowy organizmów poprawnie posługuje się mikroskopem optycznym wymienia elementy budowy komórki zwierzęcej i roślinnej wymienia elementy budowy komórki bakteryjnej rozpoznaje elementy budowy komórek na rysunkach i schematach wyjaśnia zależność między komórką, tkanką, narządem i układem narządów wymienia przykłady organizmów odżywiających się różnymi sposobami na podstawie rodzaju pobieranego pokarmu, określa do jakiej grupy organizmów cudzożywnych należy dany organizm określa substraty i produkty fotosyntezy wykazuje różnicę między oddychaniem komórkowym a wymianą gazową podaje przykłady wykorzystania energii przez organizm rozdziela oddychanie tlenowe i beztlenowe przedstawia narządy wymiany gazowej różnych organizmów wymienia sposoby rozmnażania się organizmów definiuje pojęcia: zapłodnienie i zygota 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady różnych komórek zwierzęcych i człowieka porównuje budowę komórek roślinnych, zwierzęcych i bakteryjnych wykonuje preparat ze świeżego materiału roślinnego określa lokalizację tkanek zwierzęcych i ich funkcje w organizmach wykazuje złożoność budowy organizmów podaje przykłady tkanek zwierzęcych i ich podstawowe funkcje w organizmie planuje doświadczenia wykazujące wpływ warunków zewnętrznych na przebieg fotosyntezy sprawnie posługuje się mikroskopem optycznym wyjaśnia sposoby trawienia pokarmu przez organizmy cudzożywne wyjaśnia proces oddychania wyjaśnia znaczenie próby kontrolnej w doświadczeniach wyciąga wnioski z wyników doświadczeń przeprowadza doświadczenie wykrywające produkty fermentacji dokumentuje wyniki doświadczenia wymienia różnice między rozwojem prostym a złożonym przedstawia różnice między rozmnażaniem płciowym i bezpłciowym wymienia przykłady organizmów o rozwoju prostym i złożonym 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia funkcje poszczególnych składników komórki zwierzęcej wskazuje cechy pozwalające na rozróżnienie komórek: zwierzęcej, roślinnej, bakteryjnej przedstawia funkcje poszczególnych składników komórek roślinnych i bakteryjnych wykazuje różnorodność tkanek budujących dany narząd opisuje hierarchiczną budowę organizmów przedstawia różne sposoby odżywiania się organizmów uzasadnia rolę chlorofilu w fotosyntezie określa warunki przebiegu fotosyntezy określa warunki oddychania tlenowego, jego substraty i produkty określa warunki przebiegu procesu fermentacji oraz jego substraty i produkty planuje doświadczenie wykrywające produkty fermentacji podaje przykłady wykorzystania fermentacji w przemyśle i gospodarstwie domowym 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między budową komórki zwierzęcej a jej funkcją wykazuje zależność między budową komórek roślinnych i bakteryjnych a ich funkcjami uzasadnia konieczność współdziałania narządów i układów narządów wyjaśnia pojęcie trawienia wewnątrzkomórkowe i pozakomórkowe wykazuje znaczenie fotosyntezy dla istnienia życia na Ziemi przeprowadza samodzielnie zaplanowane doświadczenie wykazujące wpływ warunków zewnętrznych na przebieg fotosyntezy interpretuje wyniki doświadczeń porównuje substraty i produkty oddychania tlenowego i beztlenowego uzasadnia znaczenie rozmnażania dla gatunku, a nie dla pojedynczego osobnika wykazuje związek między środowiskiem życia

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
		<ul style="list-style-type: none"> -rozdzielnopłciowego -wymienia korzyści z rozmnażania płciowego -podaje przykłady organizmów obupłciowych i rozdzielnopłciowych 	a rodzajem zapłodnienia
Dział III. RÓŻNORODNOŚĆ ORGANIZMÓW			
III.1. Klasyfikacja organizmów			
<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia kryteria klasyfikacji organizmów • posługuje się słownikiem i encyklopedią oraz innymi źródłami technologii informacyjno-komunikacyjnej • określa, że podstawową jednostką klasyfikacji jest gatunek • posługuje się prostym, dwudzielnym kluczem do oznaczania gatunków 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie <i>klasyfikacja</i> • konstruuje dwudzielny klucz do oznaczania kilku organizmów • wyjaśnia dwuczłonowe nazewnictwo gatunków • wymienia jednostki systematyczne • charakteryzuje poszczególne królestwa organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę klasyfikacji organizmów • posługuje się kluczami do oznaczania różnych grup organizmów • określa, co to jest gatunek • wyjaśnia pojęcie <i>układ hierarchiczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje różnorodność sposobów klasyfikacji • wymienia w kolejności jednostki systematyczne • wyjaśnia zależność pozycji systematycznej od stopnia pokrewieństwa między organizmami • uzasadnia stosowanie języka łacińskiego w systematyce organizmów
III.2. Królestwa: bakterii, protistów, grzybów			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> określa miejsca występowania bakterii wymienia elementy budowy odróżniające bakterie od innych organizmów wymienia czynności życiowe bakterii rozpoznaje na rycinach komórki bakteryjne odróżnia bakterie od wirusów wymienia przykłady chorób wirusowych i bakteryjnych uzasadnia potrzebę przestrzegania higieny w celu ochrony przed wirusami i bakteriami chrobotwórczymi określa środowisko życia protistów podaje przykłady jednokomórkowych protistów samożywnych i cudzożywnych określa cechy budowy wybranego jednokomórkowego protista wymienia cechy wspólne dla wszystkich grzybów podaje przykłady przedstawicieli grzybów świadczące o różnorodności ich królestwa rozpoznaje podstawowe gatunki grzybów jadalnych i trujących wymienia zasady postępowania w razie zatrucia grzybami wskazuje miejsca występowania grzybów, w tym grzybów porostowych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę komórki bakteryjnej wymienia przykłady pozytywnego i negatywnego znaczenia bakterii określa cechy różniące wirusy od organizmów przedstawia podstawowe czynności życiowe -protistów określa pozytywne i negatywne znaczenie protistów w przyrodzie i życiu człowieka przeprowadza obserwacje mikroskopowe jednokomórkowych protistów wykazuje różnorodność protistów rozpoznaje protisty wśród innych organizmów graficznie przedstawia wyniki obserwacji określa sposoby odżywiania się grzybów wyjaśnia budowę porostu jako organizmu symbiotycznego uzasadnia znaczenie grzybów w przyrodzie i dla człowieka opisuje budowę grzyba kapeluszowego 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wszechobecność bakterii w przyrodzie podaje znaczenie czynności życiowych bakterii dla funkcjonowania organizmu porównuje wirusy z komórkami organizmów podaje znaczenie czynności życiowych protistów dla funkcjonowania ich organizmów uzasadnia przynależność różnorodnych organizmów do królestwa protistów podaje znaczenie czynności życiowych grzybów dla funkcjonowania ich organizmów planuje doświadczenie wykazujące, że grzyby oddychają określa rolę porostów w przyrodzie wyjaśnia, dlaczego porosty są organizmami pionierskimi 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela wirusy zwierzęce, roślinne i bakteryjne uzasadnia, że wirusy nie są organizmami wykazuje związek budowy protistów ze środowiskiem życia wykazuje podobieństwa i różnice między organizmami zaliczanymi do królestwa protistów określa rolę porostów jako bioindykatorów czystości powietrza porównuje budowę grzyba owocnikowego i bezowocnikowego

III.3. Królestwo zwierząt

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> wymienia charakterystyczne cechy królestwa zwierząt określa środowisko i tryb życia parzydełkowców wykazuje na przykładach różnorodność środowisk i trybu życia płazińców i nicieni wymienia sposoby zapobiegania zarażeniom pasożytniczym tasiemcami i nicieniami odróżnia płazińce od nicieni rozpoznaje wybranych przedstawicieli pierścienic (dżdżownice, pijawkę i nereidę) określa środowiska i tryb życia pierścienic odróżnia pierścienice od innych grup zwierząt bezkręgowych odróżnia przedstawicieli mięczaków od innych zwierząt porównuje środowiska i tryb życia mięczaków rozpoznaje ślimaki, małże i głowonogi określa znaczenie mięczaków w środowisku i dla człowieka wymienia charakterystyczne cechy stawonogów określa środowiska i tryb życia skorupiaków i pajęczaków rozpoznaje pajęczaki i skorupiaki wśród innych grup zwierząt wykazuje różnorodność środowisk i trybu życia owadów rozpoznaje przedstawicieli owadów wśród innych grup zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje budowę i czynności życiowe parzydełkowców określa sposoby zakażenia się pasożytami wymienia cechy przystosowujące tasiemca do pasożytnictwa wyjaśnia pojęcia: żywiciel pośredni, żywiciel ostateczny wymienia charakterystyczne cechy pierścienic opisuje budowę zewnętrzną dżdżownicy uzasadnia pozytywną rolę dżdżownicy w przyrodzie i gospodarce człowieka wskazuje cechy odróżniające przedstawicieli mięczaków od innych grup zwierząt bezkręgowych identyfikuje nieznanego organizm jako przedstawiciela mięczaków na podstawie obecności charakterystycznych cech określa główne różnice między gromadami stawonogów wykazuje różnorodność stawonogów wyjaśnia rolę stawonogów w przyrodzie i życiu człowieka wymienia przykłady modyfikacji odnóży i aparatów gębowych u różnych owadów wymienia cechy umożliwiające zakwalifikowanie organizmu do owadów porównuje rodzaje rozwoju złożonego owadów przedstawia znaczenie owadów w środowisku i życiu człowieka wymienia cechy umożliwiające zakwalifikowanie organizmu do ryb 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia przynależność różnorodnych zwierząt do typu parzydełkowców porównuje polipa i meduzę uzasadnia rolę przystosowania się pasożytów do środowiska pod względem wybranych cech przedstawia cykl rozwojowy tasiemca wykazuje różnorodność pierścienic ze względu na budowę oraz środowisko i tryb życia porównuje budowę ślimaka, małża i głowonoga uzasadnia przynależność różnorodnych zwierząt do typu stawonogów porównuje rozwój prosty ze złożonym u owadów określa przystosowanie owadów do różnych środowisk i trybu życia na przykładzie ich aparatów gębowych i odnóży wymienia cechy owadów będące przystosowaniem do życia na lądzie wymienia charakterystyczne cechy kręgowców przedstawia przystosowanie ryb do życia w wodzie wyjaśnia, jak rozmnażają się ryby wykazuje, że zróżnicowanie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje powstawanie rafy koralowej uzasadnia większe zagrożenie żywiciela pośredniego na przykładzie włośnia krętego porównuje budowę płazińców i nicieni opisuje budowę wewnętrzną pierścienic projektuje doświadczenie wykazujące role pierścienic w użyźnianiu gleby charakteryzuje nowe cechy pierścienic w porównaniu z nicieniami wskazuje związek między budową a trybem życia mięczaków konstruuje dwudzielny klucz do oznaczania gatunków mięczaków ocenia wpływ stawonogów na życie na Ziemi wykazuje różnorodność cech owadów i ich znaczenie w przystosowaniu się do różnych środowisk życia porównuje budowę bezkręgowców kręgowców porównuje ryby kostne

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> określa wspólne cechy zwierząt należących do owadów rozpoznaje ryby wśród innych grup zwierząt porównuje środowiska i tryb życia płazów określa cechy żaby przystosowujące ją do życia w środowisku wodnym i lądowym rozpoznaje przedstawicieli płazów określa środowisko występowania gadów odróżnia przedstawicieli gadów od płazów podaje przykłady gatunków gadów chronionych w Polsce, ich znaczenie oraz przyczyny zagrożenia wyginięciem wykazuje przystosowania ptaka do lotu rozpoznaje przedstawicieli ptaków wśród innych zwierząt porównuje przystosowania wybranych ptaków do życia w różnych środowiskach wykazuje różnorodność ssaków odróżnia uzębienie ssaka drapieżnego od uzębienia ssaka roślinożernego wyróżnia charakterystyczne cechy ssaków rozpoznaje ssaki wśród innych grup zwierząt określa środowisko i tryb życia ssaków 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny zagrożenia różnorodności gatunkowej ryb i formy ochrony ryb określa znaczenie ryb w środowisku i gospodarce człowieka wykazuje różnorodność płazów i ich znaczenie porównuje cechy kijanki i dorosłej żaby identyfikuje przedstawiciela płazów na podstawie charakterystycznych cech tej grupy zwierząt wykazuje różnorodność gadów i ich znaczenie rozdziela błony płodowe gadów opisuje budowę płuc i skóry gada identyfikuje przedstawiciela gadów na podstawie charakterystycznych cech tej grupy zwierząt wyjaśnia pojęcie <i>stałocieplności</i> wymienia cechy umożliwiające zakwalifikowanie organizmu do ptaków identyfikuje nieznanego organizm jako przedstawiciela ptaków na podstawie obecności charakterystycznych cech tej grupy zwierząt opisuje budowę płuc i pokrycie ciała ptaka oraz budowę jaja ze wskazaniem roli poszczególnych elementów przedstawia znaczenie ptaków w środowisku i życiu człowieka podaje przykłady gatunków ptaków chronionych w Polsce oraz przyczyny zagrożenia wyginięciem opisuje budowę płuc i pokrycie ciała ssaków wymienia cechy umożliwiające 	<ul style="list-style-type: none"> kształtów ryb jest przystosowaniem do różnych środowisk i trybu życia uzasadnia konieczność ochrony gatunkowej ryb porównuje pokrycie ciała, narządy wymiany gazowej oraz rozmnażanie i rozwój ryb i płazów analizuje cykl rozwojowy płazów na przykładzie żaby uzasadnia konieczność ochrony płazów porównuje narządy wymiany gazowej oraz pokrycia ciała gadów i płazów uzasadnia, że gady są zwierzętami typowo lądowymi wyjaśnia pojęcie <i>owodniowce</i> (ze wskazaniem roli błon płodowych) określa rolę różnych rodzajów piór wykazuje zależność między budową dzioba a rodzajem pokarmu ptaka porównuje narządy wymiany gazowej oraz pokrycie ciała ptaka i gada uzasadnia potrzebę ochrony ptaków porównuje uzębienie ssaka roślinożernego z uzębieniem ssaka drapieżnego podaje przykłady modyfikacji kończyn ssaków wynikających ze 	<ul style="list-style-type: none"> i chrzęstne uzasadnia znaczenie charakterystycznych cech płazów w przystosowaniu się do środowiska życia wykazuje nowe cechy budowy gadów w porównaniu z płazami porównuje rozmnażanie gadów i płazów wymienia charakterystyczne cechy kręgowców przedstawia przystosowania ryb do życia w wodzie wyjaśnia, jak rozmnażają się ryby uzasadnia znaczenie charakterystycznych cech gadów w przystosowaniu się do środowiska życia porównuje rozmnażanie oraz rozwój ptaka i gada wyjaśnia, na czym polega podwójne oddychanie u ptaków wyjaśnia znaczenie stałocieplności w zasiedlaniu różnorodnych środowisk przez ptaki wyjaśnia rolę łożyska w rozwoju ssaków

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
	zakwalifikowanie organizmu do ssaków <ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje nieznanego organizm jako przedstawiciela ssaków na podstawie obecności charakterystycznych cech • wyjaśnia, jak rozmnażają się ssaki • podaje przykłady gatunków ssaków chronionych w Polsce i przyczyny zagrożenia wyginięciem • przedstawia znaczenie ssaków w środowisku oraz w życiu i gospodarce człowieka 	sposobu poruszania się <ul style="list-style-type: none"> • określa znaczenie różnych rodzajów gruczołów skórnych • porównuje narządy wymiany gazowej oraz pokrycie ciała ssaka i gada • wyjaśnia znaczenie stałocieplności w zasiedlaniu przez ssaki różnorodnych środowisk 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje uzębienie ssaka roślinożernego z uzębieniem ssaka drapieżnego • analizuje związek budowy kończyn wybranych ssaków z trybem ich życia • porównuje rozmnażanie i rozwój gadów i ssaków

Ocena celująca – uczeń wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami wykraczającymi poza program nauczania

Ocena niedostateczna – uczeń nie spełnia wymagań koniecznych na ocenę dopuszczającą

Klasa II:

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
Dział III. RÓŻNORODNOŚĆ ORGANIZMÓW (cd.)			
III.4. Królestwo roślin			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne cechy roślin określa podstawowe czynności życiowe roślin identyfikuje nieznaną organizm jako przedstawiciela roślin na podstawie charakterystycznych cech tej grupy określa znaczenie glonów w przyrodzie i życiu człowieka rozpoznaje rośliny zarodnikowe i nasienne określa środowisko życia mszaków i paprotników podaje przykłady mchów i paprotników przedstawia znaczenie mchów i paprotników w środowisku i życiu człowieka wymienia charakterystyczne cechy roślin nasiennych identyfikuje organy roślin nasiennych określa podstawowe funkcje organów roślin planuje obserwację rozwoju i budowy rośliny, np. fasoli rozdzieli podstawowe systemy korzeniowe u naturalnych okazów roślin <p>wymienia główne funkcje korzenia identyfikuje korzeń np. na schemacie, rysunku, fotografii</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia plechowce i organowce podaje przykłady roślin zarodnikowych i nasiennych podaje przykłady glonów występujących w różnych środowiskach identyfikuje nieznaną organizm jako przedstawiciela glonów na podstawie charakterystycznych cech tej grupy wymienia charakterystyczne cechy mchów i paprotników identyfikuje nieznaną organizm jako przedstawiciela mchów lub paprotników na podstawie charakterystycznych cech danej grupy podaje przykłady form życiowych roślin nasiennych wymienia tkanki budujące organy roślinne i ich podstawowe funkcje różnicuje rośliny na nagonasienne i okrytonasienne rozpoznaje okazy roślin nagonasiennych i okrytonasiennych <p>przedstawia wyniki samodzielnej obserwacji dotyczącej rozwoju i budowy korzenia formułuje wnioski na podstawie obserwacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> opisuje odżywianie i oddychanie u roślin wyodrębnia rośliny zarodnikowe i nasienne na podstawie przyjętego kryterium klasyfikacji wyróżnia cechy plechowców i organowców uzasadnia przynależność mchów i paprotników do roślin zarodnikowych opisuje budowę mchu i paproci wymienia cechy umożliwiające zaklasyfikowanie organizmu do mchów, widłaków, skrzypów, paproci wyjaśnia rolę paprotników kopalnych w powstawaniu węgla porównuje budowę i funkcje tkanek roślinnych określa związek między budową i funkcją tkanek wykazuje przystosowania korzenia do utrzymania rośliny w podłożu oraz wchłaniania i transportu wody wykazuje różnice między systemem palowym i wiązkowym <p>opisuje budowę i funkcje łądy ilustruje przykładami różnorodność form i funkcji łądy wyjaśnia, co to jest transpiracja, wykazując przystosowania liścia</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia biologiczne znaczenie fotosyntezy i oddychania dla roślin opisuje transport substancji w roślinie wymienia charakterystyczne cechy budowy zielenic, brunatnic i krasnorostów wykazuje, że glony żyjące na różnych głębokościach mają różne barwniki porównuje cechy morfologiczne glonów i roślin lądowych porównuje cechy morfologiczne mchów, widłaków, skrzypów, paproci charakteryzuje skrzypy i widłaki wyjaśnia konieczność ochrony paprotników wykazuje związek między występowaniem roślin na lądzie a obecnością zróżnicowanych tkanek wymienia cechy adaptacyjne tkanek roślinnych (twórczej, okrywającej, miękiszowej, wzmacniającej, przewodzącej) <p>określa przystosowania roślin do życia na lądzie ilustruje przykładami różnorodność form i funkcji korzeni wykazuje związek między budową</p>

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje kwiat i jego elementy na schemacie, fotografii, rysunku lub na podstawie opisu • określa, na czym polega wiatropylność i owadopylność • wykazuje, że słupek i pręciki są strukturami kwiatu służącymi do rozmnażania płciowego • wyjaśnia, na czym polegają procesy zapylenia i zapłodnienia • opisuje budowę nasienia • określa warunki niezbędne do kiełkowania • wyróżnia rośliny nagonasienne i okrytonasienne • podaje przykłady roślin nagonasiennych i okrytonasiennych • określa znaczenie roślin nasiennych w życiu człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje liście pojedyncze i złożone • uzasadnia, że igły roślin nagonasiennych są liśćmi • określa rolę elementów budowy kwiatu w rozmnażaniu płciowym • wyjaśnia rolę łagiewki pyłkowej w zapłodnieniu • opisuje budowę kwiatu • wymienia główne etapy rozwoju rośliny • wyjaśnia przebieg kiełkowania nasienia • rozpoznaje podstawowe rodzaje owoców (suche, mięsiste) • podaje przykłady roślin rozsiewanych przez wiatr i zwierzęta • przedstawia wyniki doświadczenia sprawdzającego wpływ wybranego czynnika na proces kiełkowania nasion • określa różnice między nasionami roślin nagonasiennych i okrytonasiennych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia typy kwiatostanów u różnych roślin • samodzielnie przeprowadza obserwację makroskopową • uzasadnia, że nasienie jest organem przetrwalnym rośliny • określa, z których części słupka powstają elementy owocu • podaje przystosowania owoców do rozsiewania przez wiatr i zwierzęta • wykazuje różnice między kwiatami i liśćmi roślin nagonasiennych i okrytonasiennych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między budową a funkcjami tkanek budujących liść • określa różnorodność przystosowań liści do pełnienia innych funkcji (igła roślin iglastych, ciernie, liście spichrzowe, wąsy czepne, liście pułapkowe) • uzasadnia współdziałanie liści, korzeni i łodyg w funkcjonowaniu rośliny • określa zalety wytworzenia kwiatostanów • wykazuje rolę łagiewki pyłkowej w procesie zapłodnienia • planuje doświadczenie wykazujące wpływ warunków środowiska na kiełkowanie nasion • wykazuje obecność różnorodnych materiałów zapasowych w nasionach roślin • wykazuje znaczenie wegetatywnego rozmnażania się roślin

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia istotną rolę roślin w przyrodzie • rozpoznaje najpospolitsze gatunki roślin nagonasiennych (po igłach i szyszkach) oraz okrytonasiennych (po liściach i owocach) 		<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wyniki doświadczenia sprawdzającego wpływ wybranego czynnika na proces kiełkowania nasion • określa skutki nadmiernej eksploatacji zasobów roślinnych
Dział IV. ZWIĄZKI CHEMICZNE W ŻYCIU ORGANIZMÓW			
IV.1. Chemiczne podstawy życia			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe pierwiastki życia określa biologiczną rolę wody w życiu organizmów wymienia podstawowe grupy związków chemicznych występujących w organizmach 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje kluczową rolę węgla jako pierwiastka biogenego dokumentuje wyniki przeprowadzonego - doświadczenia wykazującego rolę wody w życiu rośliny wymienia pierwiastki wchodzące w skład związków chemicznych występujących w organizmach określa rolę białek, tłuszczów, cukrów i kwasów nukleinowych w organizmach 	<ul style="list-style-type: none"> określa biologiczną rolę pierwiastków biogenych formułuje wnioski na podstawie doświadczenia określa podstawowe jednostki składowe białek, tłuszczów, cukrów i kwasów nukleinowych 	<ul style="list-style-type: none"> planuje doświadczenie, zgodnie z metodologią badawczą, wykazujące rolę wody w życiu rośliny uzasadnia kluczową rolę enzymów w regulacji przebiegu reakcji chemicznych w komórce - organizmu
IV.2. Składniki pokarmów człowieka			
<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe składniki pokarmów: białka, cukry, tłuszcze, witaminy, sole mineralne określa trzy główne funkcje składników pokarmowych wymienia pokarmy bogate w białka, cukry i tłuszcze przeprowadza doświadczenie, w którym sprawdza obecność skrobi w różnych produktach 	<ul style="list-style-type: none"> określa rolę białek, tłuszczów, cukrów i kwasów nukleinowych w organizmach wyjaśnia znaczenie składników pokarmowych dla prawidłowego rozwoju i funkcjonowania organizmu człowieka wnioskuje o obecności skrobi w produktach spożywczych na podstawie wyników przeprowadzonego 	<ul style="list-style-type: none"> określa źródła aminokwasów egzogennych i ich rolę ocenia zdrowotne znaczenie błonnika uzasadnia, że należy ograniczać spożywanie pokarmów bogatych w tłuszcze zwierzęce analizuje pokarmy pod względem zawartości poszczególnych witamin i soli mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje pokarmy pod względem zawartości poszczególnych składników pokarmowych uzasadnia stwierdzenie, że białka zwierzęce są pełnowartościowe planuje doświadczenie wykazujące obecność skrobi w różnych produktach spożywczych

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
spożywczych <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia główną rolę witamin i soli mineralnych • uzasadnia konieczność systematycznego spożywania warzyw i owoców • przedstawia znaczenie wody jako ważnego uzupełnienia pokarmów 	doświadczenia <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady pokarmów bogatych w błonnik • wymienia pokarmy bogate w witaminy A, C, B₆, B₁₂, D, kwas foliowy, a także w magnez, żelazo, wapń • przedstawia skutki niedoboru w organizmie witamin i soli mineralnych 		<ul style="list-style-type: none"> • określa rolę w organizmie, skutki niedoboru oraz źródła wybranych składników mineralnych (wapnia, żelaza i magnezu) • uzasadnia, że najskuteczniejsze działanie mają witaminy i sole mineralne zawarte w pokarmach, a nie w tabletkach
Dział V. BUDOWA I FUNKCJONOWANIE ORGANIZMU CZŁOWIEKA			
V.1. Organizm człowieka			
<ul style="list-style-type: none"> • wymienia narządy wchodzące w skład różnych układów • opisuje (ogólnie) budowę i funkcje poszczególnych układów • wymienia tkanki w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje hierarchiczną budowę organizmów na wybranym układzie narządów • lokalizuje tkanki w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • określa zależność między budową a funkcją układów narządów • określa podstawowe cechy i funkcje tkanki nabłonkowej, mięśniowej, nerwowej, tłuszczowej, chrzęstnej, kostnej i krwi 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje poszczególne tkanki na schemacie lub na podstawie opisu • uzasadnia konieczność współdziałania narządów i układów narządów we właściwym funkcjonowaniu organizmu
V.2. Układ pokarmowy			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> określa rolę układu pokarmowego wyjaśnia budowę zębów i ich rolę wyjaśnia przyczyny powstawania próchnicy zębów uzasadnia potrzebę zachowania higieny jamy ustnej oraz okresowego wykonywania przeglądu stomatologicznego wyjaśnia, na czym polega trawienie 	<ul style="list-style-type: none"> rozdzieli i wskazuje na schematycznym rysunku lub modelu narządy układu pokarmowego wyjaśnia rolę jamy ustnej, żołądka, dwunastnicy, jelita cienkiego i jelita grubego przedstawia miejsce i produkty trawienia białek, węglowodanów i tłuszczów wskazuje na schematycznym rysunku lub modelu miejsce wchłaniania produktów trawienia 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega trawienie pokarmów lokalizuje narządy układu pokarmowego na modelu lub schemacie wyjaśnia rolę ślinianek, trzustki i wątroby w procesie trawienia uzasadnia, że potrzeby pokarmowe ludzi zależą od wieku, stanu zdrowia, trybu życia, aktywności fizycznej 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia związek budowy poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego z pełnioną przez nie funkcją określa warunki, w jakich przebiega trawienie uzasadnia rolę enzymów trawiennych w procesie rozkładu pokarmów wykazuje związek budowy poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego z pełnioną przez nie funkcją
<ul style="list-style-type: none"> określa miejsce wchłaniania produktów trawienia wyjaśnia, dlaczego potrzeby pokarmowe ludzi się różnią określa zawartość poszczególnych składników pokarmowych w wybranych produktach spożywczych na podstawie analizy treści etykiet wyjaśnia, co to jest dieta wymienia zasady właściwego 	<ul style="list-style-type: none"> stwierdza doświadczalnie trawienie skrobi w jamie ustnej określa zawartość dodatków do żywności w wybranych produktach spożywczych na podstawie analizy treści etykiet uzasadnia potrzebę czytania informacji na etykietach produktów spożywczych uzasadnia, dlaczego należy stosować dietę zróżnicowaną 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ na nasze zdrowie sposobu przechowywania i przygotowania żywności oblicza wartość kaloryczną posiłku porównuje swój sposób odżywiania się z właściwymi zasadami analizuje konsekwencje niewłaściwego odżywiania się 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia wady i zalety dodatków do żywności ocenia reklamy żywności wyjaśnia wady i zalety diety wegetariańskiej analizuje swój jadłospis w odniesieniu do zasad właściwego odżywiania się

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<p>odżywiania się</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza indeks swojej masy ciała • określa przyczyny oraz skutki otyłości i niedowagi 	<p>pod względem składników pokarmowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • właściwie interpretuje BMI • określa korzyści wynikające z prawidłowego odżywiania się 		
V.3. Układ krążenia i odpornościowy			
<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne składniki krwi • określa funkcję składników krwi • wymienia narządy układu krwionośnego • określa główne funkcje układu krwionośnego • opisuje budowę serca • wymienia czynniki wpływające na pracę serca • wykonuje pomiar tętna i ciśnienia krwi • wymienia przyczyny chorób serca i układu krążenia • wyjaśnia przyczyny nadciśnienia • wyróżnia układ limfatyczny jako część układu krążenia • wymienia narządy układu limfatycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzi obserwację mikroskopową preparatu trwałego krwi • uzasadnia znaczenie krwiodawstwa • przedstawia krążenie krwi w obiegu płucnym (małym) i ustrojowym (dużym) • przeprowadza obserwacje mikroskopowe tętnicy i żyły • wyjaśnia, jak pracuje serce • wymienia badania wykonywane w diagnostyce chorób serca • porównuje tętno (lub ciśnienie krwi) w czasie spoczynku i wysiłku fizycznego • określa wpływ różnych czynników na pracę serca 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to jest osocze i jaka jest jego rola w funkcjonowaniu układów krążenia i odpornościowego • wyróżnia grupy krwi układu ABO i Rh • wykonuje schematyczny rysunek dokumentujący wyniki obserwacji mikroskopowej • ilustruje za pomocą schematu przepływ krwi w małym i dużym obiegu • porównuje naczynia krwionośne • określa rolę zastawek w sercu • wyjaśnia związek między pracą serca a tętnem i ciśnieniem • podaje główne objawy wybranych chorób serca i układu 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje budowę i funkcje elementów morfotycznych krwi • wyjaśnia, jak powstaje skrzep • opisuje budowę i funkcje układu krwionośnego • wykazuje związek między budową naczyń krwionośnych a ich funkcjami • uzasadnia zależność między pracą serca a wysiłkiem fizycznym • wyjaśnia związek między trybem życia a właściwym funkcjonowaniem układu krążenia • wykazuje powiązania między krwią, limfą i płynem tkankowym

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> określa rolę płynu tkankowego w rozprowadzaniu substancji po organizmie definiuje pojęcia: <i>odporność organizmu, antygen, przeciwciało</i> wymienia czynniki wywołujące reakcje odpornościowe organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> i układu krwionośnego przedstawia znaczenie aktywności fizycznej i prawidłowej diety dla właściwego funkcjonowania układu krwionośnego rozpoznaje narządy układu limfatycznego na schemacie lub na podstawie opisu określa główne funkcje układu limfatycznego 	<ul style="list-style-type: none"> krążenia uzasadnia znaczenie badań profilaktycznych serca i krwi w diagnostyce chorób podaje wartości prawidłowego ciśnienia krwi, wyjaśniając oznaczenia liczbowe opisuje budowę i funkcje narządów układu limfatycznego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między układem krwionośnym i limfatycznym wyjaśnia przykładowe reakcje odpornościowe opisuje funkcje elementów układu odpornościowego (narządy: śledziona, grasica, węzły chłonne; komórki: makrofagi, limfocyty T, limfocyty B; cząsteczki: przeciwciała)
<ul style="list-style-type: none"> rozdzieli drogi wnikania czynników chorobotwórczych do organizmu podaje przykłady narządów, które można przeszczepiać podaje przykłady zastosowania wiedzy o odporności w życiu człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> określa różne reakcje organizmu na obecność czynników chorobotwórczych wymienia sposoby nabywania odporności uzasadnia celowość stosowania szczepień obowiązkowych dla zdrowia człowieka i społeczeństwa określa, co tworzy system zgodności tkankowej organizmu określa sytuację, w której dochodzi do konfliktu serologicznego 	<ul style="list-style-type: none"> określa skład oraz funkcje płynu tkankowego i limfy charakteryzuje rodzaje odporności (odporność swoistą i nieswoistą, naturalną i sztuczną, bierną i czynną) porównuje działanie szczepionki i surowicy wyjaśnia, na czym polega transplantacja narządów uzasadnia znaczenie przeszczepów w utrzymaniu życia 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega zgodność tkankowa charakteryzuje przebieg konfliktu serologicznego

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
V.4. Układ oddechowy i wydalniczy. Skóra			
<ul style="list-style-type: none"> wymienia substraty i produkty oddychania komórkowego przedstawia znaczenie procesu oddychania dla organizmu człowieka rozpoznaje części układu oddechowego na schemacie, modelu, rysunku lub na podstawie opisu wyjaśnia, na czym polega wymiana gazowa zewnętrzna i wewnętrzna przedstawia różnice w składzie powietrza wdychanego i wydychanego przeprowadza doświadczenie, zgodnie z instrukcją, w którym bada wpływ wysiłku na tempo oddychania wymienia czynniki mające negatywny wpływ na układ oddechowy określa niebezpieczeństwa związane z paleniem papierosów 	<ul style="list-style-type: none"> odróżnia oddychanie komórkowe od wymiany gazowej zapisuje równanie oddychania komórkowego wymienia funkcje narządów układu oddechowego wyjaśnia przebieg wymiany gazowej w pęcherzykach płucnych i w tkankach przedstawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych odróżnia próbę kontrolną od badawczej formułuje problem badawczy wskazuje na zmiany tempa oddychania w czasie wysiłku fizycznego podaje przykłady chorób układu oddechowego uzasadnia konieczność okresowych badań kontrolnych płuc 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia istotę procesu oddychania przedstawia związek budowy części układu oddechowego z pełnioną funkcją wyjaśnia rolę mięśni w mechanizmie wentylacji płuc wyjaśnia mechanizm wymiany gazowej w pęcherzykach płucnych i tkankach określa rolę hemoglobiny w transporcie tlenu wymienia czynniki mające wpływ na tempo oddychania argumentuje przeciw paleniu papierosów wymienia produkty metabolizmu cukrów, tłuszczów i białek opisuje budowę, funkcje układu wydalniczego uzasadnia potrzebę wykonywania okresowych badań moczu w profilaktyce podaje przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek budowy nabłonka orzęsionego z pełnioną funkcją wyjaśnia przebieg wentylacji płuc (wdech i wydech) wyjaśnia zmiany w ciśnieniu i objętości klatki piersiowej w czasie wdechu i wydechu projektuje doświadczenia wykazujące wpływ wysiłku fizycznego na tempo oddychania uzasadnia niezbędność próby kontrolnej w eksperymencie uzasadnia, dlaczego gruźlica jest chorobą społeczną określa szkodliwość substancji obecnych w dymie tytoniowym dla zdrowia człowieka wykazuje współdziałanie układów: krążenia i wydalniczego charakteryzuje równowagę wodną w organizmie człowieka podaje przykłady roli skóry jako

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na zagrożenia życia, jakie niesie wdychanie tlenu węgla podaje przykłady substancji, które są wydalane z organizmu człowieka rozpoznaje narządy układu wydalniczego podaje podstawowe zasady higieny układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia narządy biorące udział w wydalaniu produktów przemiany materii określa funkcje narządów układu wydalniczego wymienia składniki moczu zdrowego człowieka rozpoznaje elementy budowy skóry (na schemacie, modelu, rysunku, według opisu) określa funkcje elementów budowy skóry przeprowadza doświadczenie, korzystając z instrukcji, w którym rozróżnia obszary skóry bardziej 	<p>nieprawidłowości w składzie moczu</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek budowy skóry z pełnioną funkcją planuje doświadczenia wykazujące rozmieszczenie receptorów dotyku w skórze człowieka wyjaśnia zmiany zachodzące w skórze w wysokiej i niskiej temperaturze 	<p>narządu wydzielniczego, czuciowego, regulacyjnego i ochronnego</p> <ul style="list-style-type: none"> określa funkcje tworów naskórka interpretuje wyniki doświadczeń wyjaśnia udział skóry w termoregulacji
<ul style="list-style-type: none"> podaje funkcje skóry wymienia elementy budowy skóry wymienia ważniejsze choroby skóry ze wskazaniem na profilaktykę 	<p>wrażliwe na dotyk (okolice ust, opuszki palców) i mniej wrażliwe na dotyk (wierzch dłoni, kark)</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia reakcje skóry na ciepło i zimno wykazuje związek między 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia korzyści i zagrożenia wynikające z opalania skóry podaje przykłady pasożytów skóry i przyczyny zarażenia się nimi 	

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność umiarkowanego opalania skóry i stosowania kremów z filtrami ochronnym 	nadmiernym opalaniem a rakiem skóry		
V.5. Układ nerwowy i dokrewny			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> • określa rolę układu nerwowego • rozróżnia układ nerwowy ośrodkowy i obwodowy • rozpoznaje na rysunku lub schemacie tkankę nerwową • wskazuje na schematycznym rysunku lub modelu części mózgowia (mózg, mózdzek i rdzeń przedłużony) • uzasadnia konieczność ochrony głowy przed urazami • podaje przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych oraz ich znaczenia w życiu człowieka • przedstawia czynniki wywołujące stres oraz korzystne dla zdrowia sposoby radzenia sobie ze stresem • uzasadnia konieczność wysypiania się prawidłowym funkcjonowaniem organizmu • wyróżnia gruczoły dokrewne • wskazuje gruczoły dokrewne na schematycznym rysunku lub modelu sylwetki człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia elementy ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego • wskazuje na rysunku elementy neuronu (akson, dendryty, ciało komórki) • przedstawia podstawowe cechy budowy neuronu i jego funkcje • określa kierunek przepływu impulsu nerwowego wzdłuż neuronu • wymienia funkcje głównych części mózgowia • podaje przykłady działania układu nerwowego współczulnego i przywspółczulnego • podaje przykłady wyższych czynności nerwowych, np. myślenie, pamięć, kojarzenie • opisuje drogę impulsu w łuku odruchowym, wskazując jego elementy na schematycznym rysunku • określa kierunek przewodzenia impulsu nerwowego wzdłuż łuku 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę oraz funkcje ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego • określa przystosowania neuronów (w budowie i właściwościach) do pełnienia funkcji w układzie nerwowym • określa funkcje części mózgowia • wyjaśnia pojęcia: <i>kora mózgowa</i>, <i>ośrodek korowy</i>, <i>wyższe czynności nerwowe</i> • porównuje działanie układu nerwowego współczulnego i przywspółczulnego • opisuje budowę i działanie łuku odruchowego • uzasadnia znaczenie obronnych odruchów bezwarunkowych • przedstawia rolę odruchów warunkowych w procesie uczenia się • wyjaśnia, co to jest stres, kiedy powstaje i jak wpływa na organizm • porównuje działanie układu dokrewnego i nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek budowy neuronu z pełnioną funkcją • wyjaśnia działanie synapsy w przebiegu impulsu nerwowego • opisuje budowę i funkcje ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego • wykazuje związek budowy mózgu (silne pofałdowanie) z jego funkcją • wskazuje na modelu mózgu lub schematycznym rysunku ośrodki korowe • opisuje mechanizm powstawania odruchu warunkowego • podaje różnice między odruchami bezwarunkowymi i warunkowymi • wymienia przykłady metod skutecznego uczenia się opartych na wykorzystywaniu wszystkich zmysłów • analizuje wpływ wysypiania się na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz odporność

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to jest hormon • określa przyczyny cukrzycy i sposoby zapobiegania jej skutkom • uzasadnia konieczność konsultacji z lekarzem przyjmowania środków lub leków hormonalnych, np. tabletek antykoncepcyjnych, sterydów 	<p>odruchowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje zasady efektywnego uczenia się • podaje przykłady pozytywnego i negatywnego działania stresu na organizm człowieka • przedstawia podstawową rolę gruczołów dokrewnych w regulacji procesów życiowych • przedstawia antagonistyczne działanie insuliny i glukagonu • przedstawia biologiczną rolę hormonu wzrostu, tyroksyny, insuliny, adrenaliny, testosteronu, estrogenów 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje różnice między gruczołami wydzielania zewnętrznego i wewnętrznego (dokrewnymi) • wyjaśnia nadrzędną rolę przysadki w regulacji hormonalnej • uzasadnia konieczność jodowania soli kuchennej 	<p>organizmu</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę i funkcje układu dokrewnego • uzasadnia współdziałanie układu dokrewnego i nerwowego na przykładzie reakcji na stres • wyjaśnia związek między działalnością hormonalną gruczołów płciowych a zdolnością rozmnażania • przedstawia skutki niewłaściwego działania hormonów
V.6. Narządy zmysłów i układ ruchu			

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia rodzaje zmysłów i ich funkcje lokalizuje receptory i narządy zmysłów w organizmie człowieka rozpoznaje elementy budowy oka i określa ich funkcje przedstawia zasady higieny narządu wzroku uzasadnia potrzebę wykonywania kontrolnych badań wzroku określa drogę fali dźwiękowej w uchu wymienia elementy budowy ucha i ich funkcje uzasadnia konieczność higieny narządu słuchu wyróżnia główne elementy układu ruchu i ich funkcje wskazuje na modelu główne części szkieletu: szkielet osiowy, obręczy i kończyn określa funkcje kości wskazuje stawy na modelu lub schemacie określa czynniki wpływające na 	<ul style="list-style-type: none"> przeprowadza doświadczenia badające wrażliwość wybranych komórek zmysłowych (np. dotyku) badają wrażliwość zmysłu smaku i węchu wymienia struktury tworzące zmysł wzroku przedstawia drogę bodźca świetlnego wyróżnia wady wzroku wskazuje lokalizację odpowiednich narządów i receptorów słuchu i równowagi przedstawia wpływ hałasu na zdrowie człowieka rozpoznaje na schemacie, rysunku, modelu wybrane elementy szkieletu osiowego, obręczy i kończyn podaje funkcje tkanki kostnej i chrzęstnej opisuje budowę kości przedstawia na schemacie budowę stawu wymienia cechy budowy 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia rolę zmysłów w odbiorze wrażeń ze środowiska interpretuje wyniki doświadczeń badających wrażliwość wybranych komórek zmysłowych opisuje budowę gałki ocznej wyjaśnia różnice między widzeniem z różnych odległości i w różnych warunkach świetlnych opisuje budowę ucha przedstawia przebieg fali dźwiękowej wskazuje wybrane kości na modelu szkieletu rozpoznaje tkankę chrzęstną i kostną na preparacie mikroskopowym, rysunku, schemacie lub na podstawie opisu podaje przykłady narządów i struktur zbudowanych z tkanek kostnej i chrzęstnej wykazuje zależność między 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia na przykładach współdziałanie zmysłów w odbiorze wrażeń ze środowiska samodzielnie planuje doświadczenia lokalizujące receptory zmysłu węchu i smaku przedstawia budowę i funkcje oka w procesie widzenia przedstawia przyczyny powstawania wad wzroku oraz sposoby ich korygowania dowodzi obecności plamki ślepej na siatkówce oka wyjaśnia budowę i działanie narządu słuchu wyjaśnia budowę i działanie narządu równowagi wykazuje związek budowy tkanek (chrzęstnej i kostnej) z pełnionymi funkcjami samodzielnie wykonuje rysunki tkanek (chrzęstnej i kostnej) na podstawie obserwacji mikroskopowej wymienia rodzaje stawów,

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<p>stan kości</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady stawów • rozróżnia rodzaje tkanek mięśniowych • wymienia narządy zbudowane z różnych rodzajów tkanki mięśniowej • podaje przykłady aktywności fizycznej pozytywnie wpływającej na zdrowie człowieka • przedstawia negatywny wpływ środków dopingujących na zdrowie człowieka • określa sposoby zapobiegania wadom postawy 	<p>fizycznej i chemicznej kości umożliwiające pełnienie ich funkcji</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje funkcje oraz podstawowe cechy budowy tkanki mięśniowej • wykazuje współdziałanie mięśni (o działaniu antagonistycznym) i kości na przykładzie ruchu kończyny górnej lub dolnej • określa rolę ścięgien i więzadeł • wyróżnia wady postawy i możliwe przyczyny ich powstawania • określa czynniki wpływające na stan kości i właściwy rozwój masy mięśniowej ciała 	<p>budowę kości i jej funkcją</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa funkcje elementów budowy stawu • przedstawia podstawowe cechy budowy tkanek (chrzęstnej i kostnej) warunkujące pełnienie funkcji • wymienia czynniki niezbędne do skurczu mięśnia • samodzielnie przeprowadza obserwacje mikroskopowe tkanek mięśniowych • określa rolę aktywności fizycznej we właściwym funkcjonowaniu organizmu • opisuje sposoby udzielenia pierwszej pomocy przy złamaniach i zwichnięciach 	<p>określając ich zakres ruchu</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza doświadczenie wykazujące rolę składników chemicznych kości • porównuje budowę i sposób funkcjonowania różnych rodzajów tkanek mięśniowych • wykazuje współdziałanie mięśni, ścięgien, kości i stawów w prawidłowym funkcjonowaniu układu ruchu • argumentuje szkodliwość stosowania środków dopingujących
V.7. Układ rozrodczy			
<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na schematycznych rysunkach narządy rozrodcze żeńskie i narządy rozrodcze męskie • określa rolę narządów 	<ul style="list-style-type: none"> • określa anatomiczne oraz fizjologiczne przemiany w ciele dziewczyny i chłopca w okresie dojrzewania 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje budowę plemnika i komórki jajowej • przedstawia rolę gamet w procesie zapłodnienia • opisuje etapy cyklu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między zmianami w okresie dojrzewania u dziewcząt i chłopców a produkcją hormonów

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
rozrodczych męskich i żeńskich		miesiączkowego kobiety	
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to jest zapłodnienie i kiedy może nastąpić • określa konsekwencje stosunku płciowego bez zabezpieczenia, w czasie owulacji • wymienia objawy ciąży • wyjaśnia wpływ czynników zewnętrznych na prawidłowy rozwój zarodka i płodu • określa rolę łożyska w odżywianiu zarodka i płodu • dokonuje podziału życia człowieka na okresy • wymienia choroby przenoszone drogą płciową: kiłę, rzeżączkę, AIDS, zarażenie HPV • przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową • rozpoznaje sytuacje wymagające konsultacji lekarskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje dni płodne na wykresie zmian temperatury podczas cyklu miesięczkowego • określa miejsce zapłodnienia w układzie rozrodczym kobiety • interpretuje zależność między postępowaniem kobiety w ciąży a prawidłowym rozwojem zarodka i płodu • opisuje rozwój zarodkowy i płodowy człowieka • wyjaśnia, jakie są potrzeby człowieka na różnych etapach rozwoju • wymienia cechy fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka • określa drogi zakażenia się HIV, HBV i HCV oraz HPV • przedstawia objawy chorób przenoszonych drogą płciową: kiły, rzeżączki, AIDS, zarażenia HPV 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia zmiany hormonalne w czasie cyklu miesięczkowego • wyjaśnia znaczenie świadomego macierzyństwa w prawidłowym przebiegu ciąży • wyjaśnia proces powstawania zarodka z zygoty • uzasadnia znaczenie higienicznego trybu życia kobiety w ciąży i potrzebę właściwego klimatu psychicznego dla rozwoju płodu • uzasadnia różnice w potrzebach i ograniczenia człowieka w różnych fazach rozwoju osobniczego • opisuje przebieg kiły, rzeżączki, AIDS • określa, jakie badanie może wykryć kiłę, rzeżączkę, obecność HIV i HPV • uzasadnia konieczność przeprowadzania okresowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie wydzielania progesteronu w utrzymaniu ciąży • wykazuje współdziałanie układów: dokrewnego i rozrodczego w funkcjach rozrodczych kobiety i mężczyzny • przedstawia rolę błon płodowych w rozwoju płodu • wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do powstania bliźniąt jednojajowych i dwujajowych • opisuje przebieg ciąży • wykazuje konieczność przystosowania się dziecka do nowych warunków życia po porodzie • przedstawia cechy i przebieg fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka • analizuje związek pomiędzy własnym postępowaniem a zachowaniem zdrowia

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
		<p>badań profilaktycznych w celu ochrony zdrowia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje indywidualne i społeczne skutki zakażenia HIV, HBV i HCV oraz HPV
Dział VI. ZDROWIE I CHOROBY			
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>choroba</i> i <i>zdrowie</i> • podaje przykłady chorób zakaźnych i niezakaźnych • wymienia zasady profilaktyki chorób zakaźnych • przedstawia powody, dla których powinniśmy się szczepić • rozpoznaje sytuacje wymagające konsultacji lekarskiej • określa podstawowe zasady profilaktyki chorób nowotworowych • rozpoznaje sytuacje wymagające konsultacji lekarskiej • podaje możliwe przyczyny uzależnienia • przedstawia negatywny wpływ na zdrowie człowieka alkoholu, narkotyków, nadużywania leków 	<ul style="list-style-type: none"> • określa drogi zakażenia mikroorganizmami • uzasadnia konieczność okresowego wykonywania badań kontrolnych (podstawowego badania laboratoryjnego krwi i moczu) w celu zachowania zdrowia • podaje przykłady chorób nowotworowych i czynniki sprzyjające ich rozwojowi (np. niewłaściwa dieta, tryb życia, substancje psychoaktywne, promieniowanie UV) • wyjaśnia, co to jest uzależnienie i jakie są jego etapy • wymienia osoby, instytucje, u których należy szukać pomocy lub rady w razie uzależnienia 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia choroby wywoływane przez wirusy, bakterie, protisty i pasożyty zwierzęce • ocenia indywidualne i społeczne skutki zakażenia • wymienia zabiegi niszczące mikroorganizmy chorobotwórcze • wyjaśnia działanie szczepionki • analizuje informacje dołączone do leków • definiuje pojęcie <i>nowotwór</i> • na wybranych przykładach chorób nowotworowych podaje możliwe przyczyny ich rozwoju i leczenia • podaje argumenty przeciw spożywaniu alkoholu i zażywaniu narkotyków • argumentuje, dlaczego nie 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: <i>zdrowie psychiczne</i>, <i>zdrowie fizyczne</i> i <i>zdrowie społeczne</i> • określa ogólne tendencje w zachorowalności na niektóre choroby • uzasadnia, dlaczego antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniami lekarza • wykazuje związek między profilaktyką przeciwnowotworową a skutecznością leczenia nowotworów • ocenia społeczne koszty leczenia uzależnień • wykazuje konieczność analizowania informacji w ulotkach dołączanych do leków

Wymagania podstawowe. Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe. Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
		należy bez wyraźnej potrzeby przyjmować leków ogólnodostępnych	

Ocena celująca – uczeń wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami wykraczającymi poza program nauczania

Ocena niedostateczna – uczeń nie spełnia wymagań koniecznych na ocenę dopuszczającą

Klasa III:

Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
Dział VII. Ekologia			
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady czynników biotycznych i abiotycznych • wymienia czynniki środowiska niezbędne do prawidłowego funkcjonowania organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje parametry wybranych czynników środowiska wodnego i lądowego • wyjaśnia pojęcie <i>drapieżnik</i> • opisuje adaptacje zwierząt do odżywiania 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnorodne powiązania między elementami przyrody żywej i nieożywionej • formułuje wnioski na podstawie wyników obserwacji • porównuje parametry 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między poziomem wiedzy ekologicznej społeczeństwa a zachowaniem równowagi w środowisku • uzasadnia

Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na wybranych przykładach przystosowania drapieżników do chwytania zdobyczy • charakteryzuje na wybranych przykładach przystosowania ofiar do obrony przed drapieżnikami • podaje przykłady pasożytów w wewnętrznych i zewnętrznych • wskazuje sposoby zapobiegania chorobom wywoływanym przez pasożyty • wymienia korzystne relacje między gatunkami • konstruuje i zapisuje graficznie proste łańcuchy pokarmowe • wskazuje producentów i konsumentów w łańcuchach i sieciach pokarmowych • wyjaśnia rolę producentów w przemianie materii nieorganicznej w organiczną • wyjaśnia rolę destruentów w przemianie materii 	<p>się pokarmem roślinnym na wybranym przykładzie ssaka roślinożernego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przystosowania roślin do obrony przed zgrzyzaniem • wyjaśnia pojęcia <i>konkurencja</i> i <i>pasożytnictwo</i> • wskazuje na przykładzie dowolnie wybranych gatunków zasoby, o które konkurują organizmy jednego lub różnych gatunków • wyjaśnia istotę mutualizmu i protokooperacji • identyfikuje korzystne relacje organizmów na podstawie ich opisu • opisuje zależności pokarmowe w ekosystemie • określa rolę producentów, konsumentów i destruentów w przyrodzie • określa rolę 	<p>wybranych czynników środowiska wodnego i lądowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek między natężeniem czynnika środowiska a występowaniem organizmu • wyjaśnia, jak zjadający i zjadani regulują wzajemnie swoją liczebność • klasyfikuje wybrane pasożyty do grup systematycznych • porównuje mutualizm i protokooperację • tworzy sieci pokarmowe • uzasadnia na przykładzie człowieka, że istnieją organizmy zajmujące różne poziomy troficzne • uzasadnia stwierdzenie, że materia krąży między biocenozą a biotopem • wykazuje, że do funkcjonowania ekosystemów jest niezbędny stały dopływ energii słonecznej 	<p>współzależność czynników środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność współistnienia w środowisku organizmów o różnym trybie życia dla utrzymania równowagi w przyrodzie • określa skutki konkurencji • opisuje adaptacje do pasożytnictwa na wybranych przykładach zwierząt • ocenia wpływ relacji między gatunkami na ich szansę przeżycia • przewiduje następstwa ubytku określonego gatunku w ekosystemie bogatym i ubogim w gatunki • wnioskuje, że im na wyższym poziomie troficznym jest organizm, tym mniejszą ilością energii dysponuje • analizuje dane liczbowe, wykresy i schematy

Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
organicznej w nieorganiczną	producentów, konsumentów i destruentów w obiegu materii i przepływie energii w ekosystemie		
Dział VIII. DZIEDZICZENIE CECH			
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to jest dziedziczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia cechy dziedziczne i nabyte 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia budowę DNA 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między budową a funkcją DNA
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady cech dziedzicznych i nabytych • wskazuje DNA jako nośnik informacji genetycznej • określa zależność DNA – białko – cecha • wskazuje geny jako jednostki dziedziczenia • określa, że geny występują na chromosomach • wykazuje istnienie różnych alleli danego genu • rozpoznaje homozygotę i heterozygotę na podstawie opisu i zapisu symbolami • podaje definicje pojęć <i>genotyp</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje rolę DNA w przechowywaniu i powielaniu informacji genetycznej • wyjaśnia, co to jest kod genetyczny • wykazuje, że DNA w czasie podziałów występuje w postaci chromosomów • opisuje budowę chromosomu • wskazuje na schemacie chromosomy homologiczne • na podstawie liczby chromosomów rozróżnia komórki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przebieg i znaczenie replikacji DNA • określa rolę DNA w komórce • określa sposób zapisania informacji genetycznej w DNA • podaje cechy kodu genetycznego • określa, jak zmienia się liczba chromosomów podczas mitozy i podczas mejozy • rozwiązuje jednogenowe krzyżówki genetyczne, posługując się szachownicą Punnetta 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między budową a funkcją DNA • określa różnicę między informacją genetyczną a kodem genetycznym • wykazuje, że nie wszystkie zawarte w DNA informacje są odczytywane jednocześnie • oblicza w podanych przykładach haploidalną i diploidalną liczbę chromosomów • wykazuje uniwersalność reguł dziedziczenia • rozwiązuje krzyżówki jednogenowe

Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<p>i <i>fenotyp</i></p> <ul style="list-style-type: none"> określa na podstawie genotypu fenotyp rodziców i potomstwa rozdziela chromosomy płci i autosomy identyfikuje płeć na podstawie zestawu chromosomów wyjaśnia dziedziczenie płci u człowieka wyjaśnia pojęcie <i>mutacja</i> wskazuje mutacje jako przyczyny zmienności 	<ul style="list-style-type: none"> haploidalne i diploidalne wyjaśnia, co to są cechy dominujące i cechy recesywne zapisuje symbolami literowymi allele, homo- i heterozygoty podaje przykłady dziedziczenia wybranych cech człowieka podaje przykłady daltonizmu i hemofilii jako cech sprzężonych z płcią wymienia przykłady czynników mutagennych podaje przykłady chorób spowodowanych przez mutacje 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przykłady rozwiązań krzyżówek genetycznych rozwiązuje krzyżówki jednogenowe z pełną dominacją zapisuje symbolami grupy krwi określa genotypy i fenotypy grup krwi u potomstwa wyjaśnia zjawisko sprzężenia cech z płcią określa genotypy i fenotypy osób, u których występują allele cech sprzężonych z płcią podaje przyczyny mutacji wskazuje na mutacje jako przyczyny chorób genetycznych 	<ul style="list-style-type: none"> z dominacją niepełną wskazuje praktyczne zastosowanie zasad dziedziczenia grup krwi, np. w wykluczaniu ojcostwa rozwiązuje proste krzyżówki genetyczne obrazujące dziedziczenie cech sprzężonych z płcią klasyfikuje mutacje na genowe i punktowe określa inne niż mutacje przyczyny zmienności genetycznej
Dział IX. EWOLUCJA ŻYCIA			
<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie <i>ewolucja organizmów</i> przedstawia dowody bezpośrednie 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady skamieniałości (odciski, szczątki kopalne) określa pośrednie 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady dowodów pośrednich ewolucji z zakresu anatomii porównawczej, 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia dowody pośrednie ewolucji na konkretnych przykładach z zakresu anatomii

Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
<p>i pośrednie jako źródła wiedzy o przebiegu ewolucji</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje na dowolnym przykładzie, że osobniki tego samego gatunku różnią się od siebie 	<p>dowody ewolucji jako fakty uzyskane w trakcie badań naukowych</p> <ul style="list-style-type: none"> przejawia postawę tolerancji wobec różnych poglądów dotyczących powstania życia na Ziemi 	<p>biochemii, biogeografii</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje różnice między doborem naturalnym a doborem sztucznym 	<p>porównawczej, biochemii, biogeografii</p>
<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, że nowe gatunki powstają w wyniku utrwalania zmian cech poprzez dobór naturalny podaje cechy wspólne człowieka i zwierząt przedstawia podobieństwa i różnice między człowiekiem a gorylem lub szympansem 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia na przykładzie, że dobór naturalny prowadzi do przeżywania osobników najlepiej przystosowanych wykazuje, że dobór sztuczny jest metodą tworzenia odmian roślin i zwierząt o pożądanym przez hodowców cechach wymienia swoiste cechy ludzkie uzasadnia, że wszystkie odmiany ludzkie należą do jednego gatunku 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia przynależność człowieka do strunowców, kręgowców, ssaków, łożyskowców, naczelnych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia na wybranych przykładach przyczyny wymierania i powstawania grup organizmów, np. dinozaurów wyjaśnia wpływ rodzaju diety i wytworzenia narzędzi na ewolucję człowieka wyjaśnia, że w ślad za ewolucją biologiczną postępowała ewolucja kulturalna człowieka

Dział X. GLOBALNE I LOKALNE PROBLEMY ŚRODOWISKA

• przedstawia przyczyny globalnego ocieplenia • wymienia rodzaje odpadów • proponuje sposoby zmniejszenia ilości odpadów • wyjaśnia, na czym polega segregowanie odpadów • proponuje działania ograniczające zużycie wody i energii w gospodarstwie domowym	• podaje przykłady skutków globalnego ocieplenia • wyjaśnia konieczność ograniczenia emisji gazów cieplarnianych • określa negatywny wpływ odpadów na środowisko • uzasadnia konieczność ograniczenia ilości odpadów • określa, jak należy postępować ze zużytymi bateriami, lekami, świetlówkami	• analizuje skutki globalnego ocieplenia • określa sposoby ograniczenia emisji gazów cieplarnianych • podaje sposoby zagospodarowywania odpadów • wykazuje wady i zalety różnych sposobów zagospodarowania odpadów • uzasadnia konieczność specjalnego postępowania ze zużytymi bateriami, lekami, świetlówkami	• analizuje dane liczbowe i wykresy • analizuje możliwe skutki dalszego nasilania się globalnego ocieplenia • przeprowadza pomiary i obserwacje dotyczące ilości odpadów, zużycia energii i wody • analizuje wyniki pomiarów i przedstawia je na wykresach

Dział XI. EKOSYSTEMY

<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady ekosystemów lądowych • podaje przykłady organizmów tworzących warstwy w lesie • rozpoznaje pospolite gatunki drzew • wykazuje różnice między środowiskiem lądowym a wodnym • podaje przykłady ekosystemów wodnych • rozpoznaje wybrane gatunki roślin i zwierząt żyjących w jeziorze 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady łańcuchów pokarmowych w lesie • przedstawia przystosowania organizmów do życia w poszczególnych warstwach lasu na przykładzie kilku gatunków ptaków • przedstawia warunki życia i przykłady organizmów w strefie przybrzeżnej, strefie toni wodnej i strefie przydennej jeziora 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady zależności między organizmami a nieożywionymi czynnikami ekosystemu w lesie, np. wpływ naświetlenia na występowanie gatunków roślin w poszczególnych warstwach lasu • określa rolę ściółki w tworzeniu próchnicy • posługuje się kluczami do oznaczania roślin • opisuje przystosowania roślin i zwierząt do życia w poszczególnych strefach jeziora 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia stwierdzenie, że typ lasu określa się na podstawie występowania głównych gatunków drzew • wykazuje konieczność ochrony ryb • uzasadnia, że występowanie określonego typu ekosystemu jest związane z warunkami środowiska (temperatura, ilość wody)
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady ekosystemów lądowych na świecie (pustynia, stepy i sawanny, tundra, tajga, las mieszany, wilgotny las równikowy) • podaje przykłady gatunków roślin i zwierząt występujących w tundrze, na pustyni, w wilgotnym lesie równikowym 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady łańcuchów pokarmowych w jeziorze • wymienia sposoby ochrony ryb • opisuje na wybranych przykładach przystosowania zwierząt do życia w określonym ekosystemie • wyraża przekonanie o konieczności ochrony 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na przykładach, że kształt ciała i ułożenie otworu gębowego ryb jest związane z miejscem ich występowania i rodzajem pokarmu • porównuje przystosowania zwierząt do życia w różnych warunkach środowiska na przykładzie lisa 	

	ekosystemów naturalnych	fenka, lisa polarnego, wielbłąda i niedźwiedzia polarnego	
Dział XII. PRZYSZŁOŚĆ KSZTAŁCENIA BIOLOGICZNEGO			
<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia przydatność wiedzy biologicznej w życiu codziennym • przedstawia możliwości kształcenia po ukończeniu gimnazjum • wskazuje źródła informacji na temat możliwości kształcenia, typów szkół • uzasadnia, że aby wykonywać jakiś zawód, należy spełnić określone wymagania 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady zawodów, których nauka jest związana z pogłębianiem wiedzy biologicznej • określa swoje słabe i mocne strony • uzasadnia konieczność poznania samego siebie w planowaniu swojej kariery zawodowej • wyszukuje potrzebne informacje w aktach prawnych, w internecie 	<ul style="list-style-type: none"> • określa, kiedy powinien wybrać w liceum biologię w zakresie rozszerzonym oraz właściwą specjalizację w technikum i uzasadnia taki wybór • podaje przykłady zawodów związanych z biologią 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przykłady kierunków studiów związanych z biologią • podaje krótką charakterystykę zawodów związanych z biologią

Ocena celująca – uczeń wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami wykraczającymi poza program nauczania

Ocena niedostateczna – uczeń nie spełnia wymagań koniecznych na ocenę dopuszczającą